

Startnotitie

Vergroting Biodiversiteit

Inleiding

Biodiversiteit is van belang voor een schone en gezonde wereld. Hoe diverser, hoe stabiel het leven op aarde is. Hoe meer variatie, hoe meer de natuur in evenwicht is. Dat is van belang voor de natuur, onze leefomgeving, onze toekomst maar ook om bijvoorbeeld (planten-)ziektes en dierplagen te voorkomen en bestrijden.

Zowel in het raadsakkoord als het hoofdlijnenakkoord krijgt duurzaamheid en toekomstbestendigheid prominente aandacht. Biodiversiteit valt daaronder en heeft een overlap met Klimaatadaptatie. Zoals in het hoofdlijnenakkoord staat: *'Samen beschermen we onze natuurlijke rijkdommen en zorgen we voor een gezonde leefomgeving. Duurzaamheid betekent voor ons evenwicht tussen mens, natuur en economie en voldoende verscheidenheid in planten, dieren en organismen'.*

We gaan in 2019 beleid ontwikkelen op het gebied van biodiversiteit. Dit beleidsplan heeft als doel biodiversiteit onder ieders aandacht te brengen, concrete projecten uit te voeren en biodiversiteit structureel in het groenbeheer op te nemen. Dit beleids- en uitvoeringsplan gaan we samen met de raad en bewoners opstellen. De startnotitie schetst het proces daarnaar toe.

Vergroting Biodiversiteit en Klimaatadaptatie zijn thema's die ieder voor zich worden uitgewerkt in een startnotitie voor een uitvoeringsagenda maar beide onder de paraplu van het programma Duurzaamheid vallen.

Verkenning van het onderwerp

Bescherming en vergroting van biodiversiteit is een maatschappelijke verantwoordelijkheid geworden, de bewustwording wordt steeds groter. In de media is volop aandacht voor de achteruitgang van insectenstand, de bij, de zwaluw, weidevogels, boomziekten, Tiny Forests enz. Maar ook opkomst van de eikenprocessierups en boomziekten zijn voorbeelden van een verstoord evenwicht en te weinig biodiversiteit. Ook bewoners van Heerenveen vragen om vergroting van biodiversiteit getuige verzoeken en initiatieven voor de aanleg van bloemenweides en recentelijk ook brieven aan de raad (zie ingezonden brieven Insectbewust beheer, lijst ingekomen stukken raadsagenda 24 sept.).

Voor vergroting van biodiversiteit moet de leefomgeving van zowel mens, plant en dier verbeteren. Flora en Fauna moeten zich kunnen verplaatsen, voortplanten, leven, fourageren enz. Daarvoor is een geschikte leefomgeving nodig en voorkeur verbindingen tussen die leefgebiedjes. Dat noemen we een natuurnetwerk.

Voorbeelden binnen een natuurnetwerk zijn verbindingen/corridors via groen en water, vergroening tuinen en openbaar terrein, meer diversiteit bij aanplant (meerdere boomsoorten in een laan), nestkasten/insectenhôtels, bloemenweides/bermen, akkerranden, ecologische oevers.

Heerenveen is een heel groene gemeente. Openbaar groen dooradert alle wijken en dorpen, er is vrijwel geen straat zonder groen of bomen. De gemeente Heerenveen doet bovendien al heel veel aan natuurlijk beheer, ook in stedelijke omgeving. Voorbeelden zijn: begrazing met schapen, natuurlijk beheer van bermen en watergangen, laten liggen van hout in bossen, inzaaien bloemenweides en –bermen, natuurlijke oevers, gebruik inheemse plantensoorten. En we gebruiken al meer dan 30 jaar geen chemische bestrijdingsmiddelen in het openbaar groen. Toch zijn er nog ontbrekende schakels. En belangrijk is ook dat we de aanwezige natuurwaarden onvoldoende onder de aandacht brengen.

Als we bewoners bewust maken van de natuurwaarden in hun omgeving ontstaat waardering en zo mogelijk ook draagvlak om zelf ook iets te doen. Natuur moet beleefbaarder en herkenbaar worden. *Voorbeelden om het beleefbaarder te maken zijn een doelsoort te kiezen (de bij, grutto), nestkasten, bloembermen, een natuurwaardenkaart, monitoringsgegevens delen of educatie of infoborden/website met voorlichting over hun eigen woonomgeving. Of, nog beter, als bewoners zelf projecten uitvoeren of voorstellen.*

Er zijn in Nederland inmiddels talloze projecten gericht op de (wilde) bij, insecten- of bijennetwerken, en (weide-)vogels. Heerenveen doet mee aan enkele landelijke projecten zoals Idylle van Vlinderstichting/Landelijke Bijenvereniging, aanleg van enkele bloemenweides via Fryslân Zoemt, deelname aan een bijeenkomst Natuurlijk Akkrum. Ook zijn er op enkele openbare locaties bijenkasten geplaatst via Bijenvereniging Oranjewoud eo.

Noodzaak tot aanpak

Nu ook de samenleving zich bewust wordt van de noodzaak tot bescherming en vergroting van biodiversiteit, is het tijd om dit samen met onze bewoners op te pakken. Om het belang van biodiversiteit meer onder de aandacht te brengen en projecten uit te voeren.

De focus kan daarbij liggen op het creëren van een natuurnetwerk voor insecten (waaronder de wilde bij), planten en vogels.

Om optimaal samen te werken met bewoners kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het volgen van 3 sporen:

1. Stimuleren/Natuur in de tuin en op het erf >wat kan men zelf doen in eigen tuin
2. Ondersteunen en samenwerken/Natuur in dorp en wijk >bewonersinitiatieven (financieel) ondersteunen of samen uitvoeren
3. Natuurnetwerk Heerenveen/openbare ruimte >projecten, werk met werk maken en aanpassing beheer

Verantwoordelijkheden

De rol en verantwoordelijkheden van gemeente, bewoners en organisaties is afhankelijk van de aanpak die we kiezen. Wanneer gekozen wordt aan de hand van drie sporen te werken, dan zijn de verantwoordelijkheden ongeveer als volgt:

1. Stimuleren/Natuur in de tuin en op het erf

Hierbij gaat het om wat bewoners zelf kunnen doen aan het vergroten van biodiversiteit in hun tuin. Daar waar mogelijk kan ook een relatie gelegd worden met klimaatadaptie. De gemeente ondersteunt en financiert niet maar geeft voorbeelden en biedt een platform om (resultaten van) initiatieven te delen. Behalve in de bebouwde kom is het ook van belang om bewoners in het buitengebied, waaronder agrariërs, te stimuleren maatregelen te nemen.

Enkele voorbeelden voor vergroting van biodiversiteit in tuinen, erven, buitengebied:

- Nestkastjes/insectenhôtels
- Vergroenen van stenige tuinen (ook tbv wateropvang en hitte)
- Groene daken (ook wateropvang)
- Snoeihout laten liggen (egels, vogels, insecten)
- Vogel en insectvriendelijke beplanting (bessenstruiken, bollen, vaste planten)
- Inheemse, vogelvriendelijke erfbeplanting erven buitengebied
- Akkerrandenbeheer
- Weidevogelbeheer
- Natuurlijke oevers sloten

2. Ondersteunen en samenwerken/Natuur in dorp en wijk

In dit spoor gaat het om samen projecten bedenken en uitvoeren op openbaar terrein. Bewoners hebben zelf ideeën om biodiversiteit in het openbaar groen te verhogen maar kunnen dat niet alleen.

De gemeente ondersteunt in het kiezen van de juiste plek (t.b.v. natuurnetwerk), draagt financiële middelen bij en/of draagt bij in de uitvoering en het beheer. Bewonersorganisaties, verenigingen, agrarische natuurverenigingen ed. zijn de bedenkers van de initiatieven, zorgen voor draagvlak, de organisatie, de uitvoering en het beheer. Daarnaast kunnen natuurorganisaties (Vogelwachten, bijenverenigingen, IVN) behalve bedenker ook ondersteuner van projecten zijn.

Voorbeelden zijn:

- Inzaaien van bloemenbermen of bloemenweides (zoals Akkrum, Nieuwehorne ed) op eigen initiatief of landelijke (bijen-)projecten.
- Operatie Steenbreek (tegels eruit en planten erin)

- Bollen of vaste planten aanplanten, ook in boomspiegels
- Plantenbakken aan verlichtingspalen
- Voorlichting over natuurwaarden/bijzondere gebieden
- Natuurlijk beheer openbaar groen uitbreiden (van gazon naar berm)
- Nestkastprojecten
- Guerrilla gardening/zaadbommen
- Door gemeente aanbieden van nestkasten of zaadmengsels
- Natuurlijk beheer/vergroting biodiversiteit bermen door lokale boeren (zoals in voorbereiding zijnde pilot bermen De Deelen/Veenweidegebied)

Vanuit de gemeente vraagt dit een goede organisatie om verkeerde verwachtingen en teleurstellingen te voorkomen. Het is immers nooit mogelijk om alle initiatieven uit te voeren. Daarom moet de keuze en selectie vooraf heel helder gecommuniceerd worden. Van groot belang is het draagvlak, de (meer-)waarde voor natuur, kansrijkheid, de kosten en beheersbaarheid. Indien we voor subsidieverstrekking door de gemeente kiezen, kunnen dit criteria zijn waar initiatieven aan getoetst worden. En dus ook evt. afgewezen.

Een andere mogelijkheid, die in sommige gemeenten wordt toegepast, is het verstrekken van vouchers voor een bepaald bedrag aan bewoners van Heerenveen. Initiatieven/ideeën voor vergroting van biodiversiteit in de openbare ruimte worden vervolgens op een website geplaatst met foto's en toelichting. Bewoners kunnen hun voucher inzetten op de initiatieven die hen het meest aanspreken. Op de website is per project de actuele stand te zien en dus welk initiatief het meeste draagvlak heeft. Het project/ de projecten met het meeste draagvlak wordt door de gemeente uitgevoerd. Ook hierbij moet de gemeente vooraf wel duidelijk zijn over de kaders want niet alles kan uitgevoerd worden.

3. Natuurnetwerk Heerenveen

Hierbij gaat het om wat de gemeente aan eigen beheer en op eigen terrein kan doen om de biodiversiteit te vergroten en een natuur-/insectennetwerk te creëren. De basis daarvoor ligt er al via ons natuurlijk beheer, maar er zijn nog ontbrekende schakels en verbeteringen mogelijk. Vergroting van biodiversiteit moet naast klimaatadaptatie een vanzelfsprekend item worden bij (nieuwe) inrichting van openbare ruimte. Zowel in de ontwerp als beheerfase. Onze gemeentelijke natuurverbindingszone (Natuurlijk groenbeheer 1994) kan aangevuld worden met initiatieven van bewoners in eigen tuin, dorp of wijk. Dit kan zo tot een natuurnetwerk voor de gemeente Heerenveen leiden.

Voorbeelden:

- Natuurlijk beheer van alle bermen in Heerenveen. De bermen in voormalig Boarnsterhim worden nog niet natuurlijk beheerd vanwege de kosten van de beheerwijziging (€ 240.000,-).

- Meer inzaaien van bloemenbermen en bloemenweides, aanplanten bollen en vaste planten om verbindingen te leggen en ontbrekende schakels in te vullen.
- Project vergroting biodiversiteit ter bestrijding van de eikenprocessierups. Dit is een combinatie van inzaaien bloemenbermen, natuurlijk bermbeheer, bloemenzaad verstrekken en nestkasten ophangen.
- Meer diversiteit bij aanplant laanbomen/wegbeplanting ter vergroting biodiversiteit en voorkomen (uitval door) boomziekten.

Bovenstaande drie sporen-aanpak is een eerste denkrichting om de vergroting van biodiversiteit aan te pakken. Wanneer u deze denkrichting onderschrijft, gebruiken wij de komende periode om de aanpak uit te werken tot een beleidsplan. Hierbij zoeken wij de samenwerking op met de gemeenteraad, natuurorganisaties en bewonersvertegenwoordigers.

Randvoorwaarden

Zoals al in de inleiding vermeld is, is vergroting biodiversiteit een item dat onder het thema Duurzaamheid en Toekomstbestendigheid valt. Onderwerpen waar zowel het college als de raad mee aan de slag gaat.

Een wettelijk kader waar dit onderwerp onder valt is de Wet Natuurbescherming. Die wet geeft geen kader voor uitvoering of beheer. De wet geeft wel aan dat we een zorgplicht hebben ten aanzien van inheemse flora en fauna en dat bedreigde soorten beschermd moeten worden. Daarin wordt onderscheid gemaakt in gebieds- en soortbescherming. Vergroting van biodiversiteit en ontwikkelen van natuurnetwerken is van belang voor bescherming van flora en fauna.

De provincie Fryslân heeft in 2017 een motie aangenomen waarin werd verzocht een actieplan op te stellen t.a.v. een insectennetwerk. Hier wordt nog aan gewerkt door de provincie. In diverse gemeenten in Friesland, waaronder Heerenveen (door GroenLinks), zijn naar aanleiding van de motie eveneens moties ingediend met het verzoek om als gemeente aan te sluiten bij het provinciale actieplan, een insectennetwerk te creëren en biodiversiteit te vergroten. Het college heeft toegezegd dat zodra de provincie het actieplan presenteert en vraagt het actieplan te ondertekenen wij zullen kijken in hoeverre we daarbij aan kunnen sluiten.

In 1994 is het beleid Natuurlijk groenbeheer vastgesteld, dit is in 2003 geëvalueerd, hier en daar aangescherpt en opnieuw vastgesteld. Streven naar een Natuurverbindingszone door de plaats Heerenveen maakt deel uit van het beleid. In 1985 had de raad al besloten om geen chemische bestrijdingsmiddelen meer te gebruiken, daarin was de gemeente heel vooruitstrevend. Hoewel beide al oudere beleidsstukken zijn, is dit sinds die tijd de basis voor ons Natuurlijk groenbeheer geweest. Dat zal ook de basis blijven maar vergroting van biodiversiteit zoals we dat nu voorstellen is breder en vooral meer gericht op het gezamenlijk invulling aan geven.

'Maak het!' geeft de gemeentelijke insteek bij participatieprojecten weer. Dit zal ook een kader zijn bij het gezamenlijk uitvoeren of ondersteunen van initiatieven.

Als we ervoor kiezen om bewoners uit te nodigen om initiatieven in te dienen, vraagt het kader dat we stellen ten aanzien van financiële ondersteuning of ondersteuning in de uitvoering van initiatieven de nodige aandacht. Er zijn verschillende mogelijkheden om financiële middelen beschikbaar te stellen of te ondersteunen. In alle gevallen is het, om geen verkeerde verwachtingen te wekken, van belang om vooraf duidelijke randvoorwaarden en criteria op te stellen en te communiceren.

Opmerking: Bestrijding van invasieve exoten, volgens uit EU beleid, is een onderwerp dat apart aan de raad wordt voorgelegd. Invasieve exoten hebben echter als kenmerk dat ze inheemse soorten verdringen en hebben zo een grote impact op de biodiversiteit. Er is daarom wel een duidelijke relatie. Vanwege de omvangrijkheid van de bestrijding van invasieve exoten is dat echter een project naast Vergroting van biodiversiteit.

Participatie en communicatie

Niet alleen bij het opstellen van beleid, maar ook bij de vergroting van biodiversiteit, is participatie een belangrijk onderdeel.

Tijdens het opstellen van het beleidsplan, gaan we actief in gesprek met belangenorganisatie en bewonersvertegenwoordigers zodat zij kunnen bijdragen aan het beleid rondom biodiversiteit.

Vervolgens is het belangrijk bewoners en ondernemer ook te betrekken bij de aanpak van vergroting biodiversiteit. Onder het onderdeel 'Verantwoordelijkheden' zijn al voorbeelden gegeven op welke wijze we inwoners / ondernemers / belanghebbenden kunnen betrekken bij dit onderwerp. Bij het opstellen van het beleidsplan, gaan we gezamenlijk keuzes maken hoe we de participatie rondom biodiversiteit gaan vormgeven.

We weten dat er al veel ideeën leven bij bewoners/agrariërs/ondernemers/ verenigingen enz.. Met deze ideeën willen we graag aan de slag, maar van belang is eerst goede randvoorwaarden te stellen op het gebied van bijvoorbeeld budget, locatie, meerwaarde natuur.

Communicatie en het kunnen delen van informatie en ideeën is cruciaal bij dit soort participatieprojecten. Een website of eigen pagina op de gemeentelijke website is nodig om informatie te kunnen delen over biodiversiteit, projecten en ideeën. Maar ook om te laten zien wat we al hebben aan natuur. Om biodiversiteit beleefbaar te maken moet er vooral met beelden: foto's en film gewerkt worden. En moet er interactie mogelijk zijn. Dat maakt het meedoen aantrekkelijk en toegankelijk voor iedereen, en brengt het onderwerp Biodiversiteit ook digitaal tot leven. Op locatie kunnen informatieborden daaraan bijdragen.

Van belang is dat we organisatie van het project en website in orde hebben voordat we breed gaan communiceren en bewoners van Heerenveen om deelname vragen.

Proces

Indien de raad deze startnotitie incl. het proces en de planning vaststelt en we daarmee een gezamenlijke insteek hebben gekozen, kunnen we de volgende stappen in het proces zetten:

Proces

- Raad stemt in met proces en planning
- Project uitwerken in plan van aanpak
- Informatie halen/ideeën uitwisselen met belangen- /natuurorganisaties en bewonersvertegenwoordiging over project (natuurnetwerk) en organisatie
- Beleid en uitvoeringsplan opstellen incl. benodigd budget
- Beleid en uitvoeringsplan incl. benodigd budget ter vaststelling aan de raad voorleggen
- Organisatie vorm geven
- Start project

Planning:

- Besluit over startnotitie	nov. 2018
- In gesprek met raad, bewoners en organisaties	dec. 2018 – april 2019
- Beleid en uitvoeringsplan opstellen	april - juli 2019
- Vaststellen beleid/uitvoeringsplan door de raad	sept. 2019
- Start project Biodiversiteit	nov 2019
- Start uitvoering bewonersinitiatieven	april 2020
- Evaluatie stand van zaken Natuurnetwerk	2025

Vanwege de samenhang zal de planning afgestemd worden met het programma Duurzaamheid en project Klimaatadaptatie.

Financieel

In het Hoofdpijnenakkoord en de begroting 2019 is een bedrag opgenomen voor Biodiversiteit van € 100.000,- (voor de jaren 2019 tot 2022).

Dit bedrag is vooral bedoeld voor het opstellen van het beleidsplan, het uitvoeren van reeds in voorbereiding zijnde projecten (pilot bermen De Deelen) en blijven uitvoeren en ondersteunen van kleinere (participatie-) projecten. Omdat nu nog niet bekend is op welke wijze het beleid rondom Biodiversiteit wordt vormgegeven, is het nu nog niet mogelijk exact aan te geven welke financiële middelen er nodig zijn. Dit wordt meegenomen in het beleidsplan waar u in 2019 over besluit.